

HERKESİN BİLDİĞİ ORUÇ

Oruç ibadetini herkes bilir. Hangi dinden olursa olsun milyarlarca insan senenin belli zamanlarında oruç tutarlar. Allah'ın elçisi Muhammed (a.s) da ilk zamanlarda ehl-ikitaba bakarak oruç ibadetini uygulamıştır. Allah, herkesin bildiği orucu tarif etme gereği duymamıştır. Ta ki o uygulamayı nesh eden ayetler ininceye kadar.

Beslenme yaşamın kaynağıdır. Mikroorganizmalar da dahil beslenmeksizin yaşayabilen bir canlı yoktur. Hatta cansız nesnelere bile bir şeylerden beslenerek varlıklarını sürdürürler. Dünya, Güneşten aldığı enerjiyle, Güneş, kendi içinde sahip olduğu yakıtla beslenir. Beslenme ihtiyacı olmayan tek varlık Allah'tır. O'nun dışındaki tüm varlıklar hayatta kalabilmek için beslenmek zorundadırlar. Yüce Allah da kendisinden başkalarının tanrılaştırılması konusunda beslenme çelişmesine dikkat çekmiştir:

Meryem oğlu Mesih sadece Elçi'dir. Ondan önce gelmiş elçiler de vardır. Annesi ise doğru bir kadındır. HER İKİSİ DE YEMEK YERLERDİ. Şimdi sen şu ayetleri nasıl açıkladığımıza bak; bir de onların nasıl yanlışla sürüklendiklerine bak. (Maide 5/75)

Tüm canlılar doğar doğmaz yeme içgüdüsüyle hareket ederler. Bebekler ilk bir yıl ellerine geçirdikleri her şeyi ağızlarına sokmak isterler. Bu dönemde yeme içgüdüsü her şeyin üstündedir. Bu dönemlerde insan yavruları ile hayvan yavruları arasında bir fark göremezsiniz. İnsan geliştikçe yeme içgüdüsüne hükmetmeyi öğrenir. Hayvanlar ise aynı çizgide devam ederler. Öyle ki hayvanlar için yemek bulma ve beslenme bir varoluş gayesi gibidir. İnsanlar gibi yeme içgüdüsünü dizginleyemeyen hayvanların yemekten çatlayıp ölmeleri de bilinen bir şeydir. Özellikle çayıra salınan sürüler işi bilen bir çoban tarafından otlatılmazlarsa telef olabi-

lirler. İnsan, yeme içgüdüsünün kölesi olduğu oranda hayvanlara benzemeye başlar. Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

...Ayetleri görmezlikten gelenler ise hoşlarına gideni yapar ve en'âm cinsi hayvanların (koyun, keçi, sığır ve devenin) yediği gibi yerler. Onların yerleşecekleri yer o ateştir. (Muhammed 47/12)

Oruç ibadeti, sırf Allah emrettiği için belli zaman aralıklarında canlıların en temel içgüdüleri olan beslenme ve cinselliğe karşı arzularına sahip çıkmaktır. Bu sayede hayvanlar gibi içgüdülerimizin esiri olmadığımızı göstermiş, insan olarak farkımızı ortaya koymuş oluruz.

Bu ibadet sadece İslâm'da değil, tüm zaman ve zeminlerde, insanın olduğu her yerde karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar dinden dine gittikçe detaylarla ilgili farklar ortaya çıksa da temel olarak amaç aynıdır. İslâm kendinden öncesini ya misliyle ya daha hayırlısıyla neshettiği için en kolay ve geçerli uygulama Kur'ân'da olandır. O halde oruç konusunda ne gibi bir nesih meydana gelmiştir inceleyelim.

YAHUDİLERDE ORUÇ

Eski Ahit'e bakıldığı zaman senenin dokuzuncu ayında ilan edilen bir oruçtan bahsedilmektedir:

"Yahuda Kralı Yoşiya oğlu Yehoyakim'in krallığının dördüncü yılında RAB Yeremya'ya şöyle seslendi: "Bir to-

mar al, Yoşiya'nın döneminden bu yana İsrail, Yahuda ve öteki uluslarla ilgili sana söylediğim her şeyi yaz. (...) Yeremya Neriya oğlu Baruk'u çağırıp RAB'bin kendisine söylediği bütün sözleri tomara yazdırdı. Sonra Baruk'a şu buyruğu verdi: "Ben tutukluyum, RAB'bin Tapınağı'na gidemem. Sen oruç günü RAB'bin Tapınağı'na git. Oradaki halka sana yazdırdığım RAB'bin sözlerini tomardan oku. Yahuda kentlerinden gelen halka da oku. (...) Yahuda Kralı Yoşiya oğlu Yehoyakim'in krallığının beşinci yılının dokuzuncu ayı, Yerusâlim'de yaşayan bütün halk ve Yahuda kentlerinden Yerusâlim'e gelen herkes için RAB'bin önünde oruç ilan edildi. (...) Kral tomarı alıp getirmesi için Yehudi'yi gönderdi. Yehudi tomarı Yazman Elişama'nın odasından getirdi. Krala ve yanındaki önderlere okudu. **Dokuzuncu aydı, kral kışlık sarayındaydı. Önünde mangalda ateş yanıyordu.**" (Yeremya 36:1-22)

Hicrî takvime göre Ramazan dokuzuncu aydır. Bu ayda Kur'ân inmiş ve oruç ilan edilmiştir.

Ramazan, insanlara rehber olan ve rehberin açıklayıcı ayetlerinden oluşan Kur'ân'ın ve o Furkan'ın indirildiği aydır. Sizden kim o ayı yaşarsa, oruçlu geçirsin. (...) (Bakara 2/185)

Kur'ân'ın dokuzuncu ayda inmiş olması elbette ki tesadüf değildir. Görevlendirilmiş meleklerin yeryüzüne indikleri gece olan Kadir gecesi bu ayın içerisinde. Görevli meleklerin başında da vahiy meleği geldiğinden hem Eski Ahitte, hem Kur'ân'da kitabın indirildiği

ayın dokuzuncu ay olduğunun bildirilmesi daha iyi anlaşılmaktadır.

Biz Kur'ân'ı kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesi nedir, sen nereden bileceksin? Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gece melekler, her bir konuyla ilgili ruh (aldıkları emir) yanlarında, Rablerinin izniyle inerler. (Kadir 97/1-4)

Her şeyi açıkça ortaya koyan bu Kitabı iyi düşünün. Biz bunu bereketli bir gecede (kadir gecesinde) indirmişizdir. Onunla uyarılarda bulunmaktayız. Karara bağlanmış her iş, o gece paylaşılır. O işlerin kararı tarafımızdan verilmiştir. Biz elçiler göndeririz. (Duhan 44/2-5)

Yahudilikte, yedinci ay olan Tişri içindeki On Tövbe Günü sonunda yer alan Yom Kippur kendisine atfedilen değer bakımından kadir gecesinin bir iz düşümü gibidir. (İslâm'da da kadir gecesi on günlük itikâf zamanının içerisinde yer alır.) Bu günler aynı zamanda oruç günleridir. Yeremya kitabında geçen, Yeremya'ya Allah tarafından kitabın verildiği "**oruç günü**" Yom Kippur olmalıdır. Çünkü Yahudilerde oruç günü olarak bilinen gün Yom Kippur'dur. Bu da aslında Yom Kippur'un dokuzuncu ayda olması gerektiği sonucunu doğurur. Ancak Eski Ahit'teki bilgilerin aksine bugün Yahudilerin dokuzuncu aya özel bir oruç ibadeti olduğunu göremiyoruz. Aslında Yahudilikte takvim konusu başlı başına bir problemdir. Yılın hangi aydan başladığı konusunda bile farklı uygulamalar vardır. Aylar ise kamerî sisteme

göre hesaplanmaya çalışılırken , güneş takvimine göre ayarlanıp sene içinde sabitlenmiştir. Fıtrata aykırı bu uygulama yüzünden belli periyotlarla bir sene 13 aya çıkıyor. Böyle bir ortamda ibadetlerle ilgili tarihlendirmelerin bozulmuş olması çok normaldir.

Yahudilikte farklı oruç şekilleri vardır. En önemli oruç, Yom Kippur'da tutulan büyük oruçtur. Bu oruç yaklaşık 25 saat sürer ve içme, içme, yıkanma, yağlanma, ayakkabı giyme, cinsel ilişki yasaktır. Bu oruç farzdır ve bâliğ olsun veya olmasın büyük küçük herkes tutmak zorundadır.¹ Bunun dışında sene içinde çeşitli oruçlar tutulmaktadır. Özellikle sürgün döneminden sonra her pazartesi ve perşembe oruç tutmanın Yahudilikte bir gelenek haline geldiği görülmektedir.² Ancak bu oruçlar genellikle Yom Kippur orucundan farklı olarak gün doğumu ile gün batımı arasındadır ve sadece yeme-içme yasaktır.

KUR'ÂN'DA ORUÇ İBADETI

Oruçla ilgili inen ilk ayet, orucun öncekilerin tuttuğu şekliyle tutulmasını emretmektedir.

Ey inanıp güvenenler! Oruç, sizden öncekilere yazıldığı şekliyle size de yazıldı ki kendinizi koruyasınız. (Bakara 2/183)

İlk inen oruç ayetinde bu ibadetin tarifine yönelik bilgiler yer almaz. Kur'ân'ın, herkesçe bilinen hususlarda tafsilatlar vermemesinin örneklerinden bir tanesi de oruçtur. Zira Kur'ân kimi zaman bir konu hakkında detaylı açıklamalar sunarken, kimi zaman da detayları bulabileceğimiz adresleri işaret etmekle yetinir. Şu ayet de bunun bir örneğidir:

Hac ayları BİLİNEN AYLARDIR. Kim o aylarda hacca başlarsa (ihrama girse), cinsel içerikli sözler söyleyemez, günaha giremez ve kavga edemez. (...) (Bakara 2/197)

Yüce Allah burada da tek tek ay isimlerini sayarak detaya girmeyerek, "**bilinen**" ifadesiyle bu detayların nerede bulunacağını adresini vermektedir.

Bakara suresinin ilgili ayeti indikten sonra Müslümanlar oruç tutmaya başladılar. Oruca ne zaman başlanır, ne zaman bırakılır, orucu neler bozar gibi tafsilatları ehli kitabın uygulamalarından öğrendiler. Zira bizzat

Kur'ân onları böyle yönlendirmişti. Eğer ehli kitabın uygulaması sorunlu olsaydı, Yüce Allah, zımnen "sizden öncekiler gibi yapın" demekle yetinmez aydınlatıcı detaylar da indirirdi.

Ancak daha sonra inecek olan ayetlerden anlıyoruz ki Müslümanlar Bakara 183. ayette emredilen orucu tutmakta zorlandılar. Her ne kadar tarihî kaynaklardan detaylar bulamasak da bu orucun Yahudiler tarafından tutulan tam günlük büyük oruca benzediğini Bakara Suresinin 187. ayetindeki ifadelerden çıkarabiliyoruz:

Oruç gecelerinde kadınlarınızla cinsel içerikli konuşmalar yapmak size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah kendinize ihanet ettiğinizi bildi de yüzünüze baktı ve sizi affetti. Artık onlarla birleşebilirsiniz. Allah'ın sizin için yazacağını (çocuk sahibi olmayı) isteyin. Fecrin olduğu tarafta, ak çizgi kara çizgiden size göre tam seçilinceye kadar yiyin, için; sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescitlerde itikâf halinde iken kadınlarınızla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır, onlara yaklaşmayın. Allah ayetlerini insanlara böyle açıklar ki kendilerini korusunlar. (Bakara 2/187)

"Ali İbn Ebu Talha, İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakleder: Ramazan ayında yatsı namazını kıldıktan sonra Müslümanlara ertesi akşama kadar yemek ve eşleriyle birleşmek yasaktı. Sonra Müslümanlardan bazı kişiler Ramazan ayında yatsıdan sonra yemek yediler ve eşleriyle birleştiler. Bunlar arasında Hattâb oğlu Ömer (r.a) de bulunuyordu. Durumu Rasûlullah'a dertlenerek anlattıklarında bu ayet-i kerime nâzil oldu."³

"Musa İbn Ukbe, Kureyb kanalıyla İbni Abbas'ın şöyle dediğini nakleder: Müslümanların yemelerini, içmelerini ve eşleriyle birleşmelerini helal kılan oruçla ilgili ayet nâ-

zil olmadan önce; bir kişi uyuyacak olursa, bir daha ertesi akşama kadar yiyemez, içemez ve eşiyile birleşemezdi."⁴

Buradaki bilgilerden anlıyoruz ki bu ayet ininceye kadar Müslümanlar oruç gecelerinde de yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak duruyorlardı. Bu uygulama da Yahudilerin büyük oruç tariflerine uygun düşüyor.

"Ebu Cafer el-Râzi der ki; Rebî İbn Enes, Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediğini bir kişiden duyduğunu söyledi: "Sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı" ayeti nâzil olduğunda önceki milletlere farz kılınan oruç şöyleydi: Onlardan birisi yatsı namazını kılıp yatmışta, ona yemek, içmek, kadın vb. şeyler haram olurdu."⁵

Böylece Bakara Suresinin 183. ayetinde emredilen oruç, bu ayet ile neshedilmiş ve kolaylaştırılmıştır. Bu da Allah'ın nesih sistemine uygun olandır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

Biz bir ayeti nesh eder veya unutturursak, yerine ya daha hayırlısını ya da aynısını getiririz. Bilmez misin, her şeye bir ölçü koyan Allah'tır. (Bakara 2/106)

SONUÇ

Oruç, tüm dinlerin ortak bir ibadetidir. Oruçların tutulma zamanıyla ilgili fark, takvimlerdeki bozulmalardan kaynaklanmaktadır. Oruçların tutulma şekliyle ilgili fark ise nesih olayıyla alakalıdır. Bakara 183. ayette emredilen "öncekilerin tuttuğu oruç", Bakara 187. ayet ile neshedilip kolaylaştırılmıştır. Buna göre Müslümanlar artık öncekilerin tuttuğu gibi değil, 187. ayette tarif edildiği gibi orucu tutmalıdırlar. Bize göre bu örnek bile Kur'ân'ın kendi içinde nesih olur mu olmaz mı tartışmalarını noktalamak için yeterlidir.

Notlar

1. Adem Özen, "Yahudilikte İbadet", s.177, Ayışığı Yay., İstanbul, 2001, s.177

2. Adem Özen, "Yahudilikte İbadet", s.179.

3. İbni Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", Çağrı yay. 1993, c.3 s.729.

4. İbni Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri",

c.3 s.729.

5. İbni Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", c.3 s.704.